

Annie M.G. Schmidtprijs 2023 - Juryrapport

Juryvoorzitter: Jurrian van Dongen

Het was dringen aan de bovenkant van de lijst van de beste theaterliederen van 2023.

Uit 136 inzendingen koos de jury -na lang overleg- deze zes liedjes. Of liedjes, dat is een te klein woord, eposen zijn het. Brutaal, onaangepast en ambitieus. Kamerbrede vertellingen, met uitlopers, intermezzo's en loze aanhangsels.

De zes genomineerde nummers hebben een media-onvriendelijke gemiddelde lengte van bijna zes minuten. De gemiddelde aandachtsboog wordt elk jaar korter, de liedjes worden langer.

En ze maken die lengte waar. Niet zelden door een ijzersterke compositie. Vergeet het coupletje-refreintje en de drie pianoakkoorden, dit zijn soundscapes en showstoppers.

Bovenaan onze ranglijst is de kleinkunstmuziek de dienstbaarheid voorbij.

En in de uitvoering wordt groot uitgepakt met een vette band of een vette band. Het eerste wat het AKF zich afvroeg bij het vaststellen van de genomineerden: waar laten we in de Kleine Komedie al die muzikanten?

Veel van de inzenders deze editie probeerden iets te zeggen over de apocalyps die onafwendbaar op ons af raast. Maar vaak kwamen ze niet verder dan benoemen dat-ie onafwendbaar op ons af raast. Ze werden geen onderdeel van het probleem, laat staan van een oplossing.

De zes genomineerden kozen voor een ander engagement. Ze zoomen niet uit naar het grote geheel, ze zoomen juist in. Zonder dat die portretten en zelfportretten blijven steken in dagboektherapie.

Daarvoor zijn de teksten te slim en te gelaagd. In elk lied wordt de held een anti-held en omgekeerd.

En juist op dat breukvlak vinden we in deze liedjes de beste grappen, of op z'n minst een droefgeestige verzuchting die zorgt voor een glimlach.

152 W 96TH STREET – ALEX KLAASEN

Tekst: Alex Klaasen

Muziek: Peter van de Witte

Uitvoering: Alex Klaasen

Tekstschrijver en componist rekken met bravoure de grenzen op van wat een Nederlands theaterlied kan zijn. Ze creëren een ontsprende mini-musical, die zich niet alleen afspeelt rond Broadway maar ook flirt met musicalauteurs als Stephen Sondheim en Jason Robbert Brown.

Geraffineerd brengt de muziek structuur aan in een ervaring die alle kanten op schiet. Alex Klaasen vertolkt zijn nachtmerrie weergaloos. Z'n stem vol levensgretigheid, dan weer dof van ellende, dan weer weemoedig. Elke zin met een timing alsof de paniekaanval nu aan de hand is.

Als alle tragikomische helden voedt ook deze hoofdpersoon zijn eigen ondergang. Dus wel je neuroses benoemen, maar toch de moed erin houden. Zo worden observaties grappig die net zo goed koket hadden kunnen zijn. Genadeloze eerlijkheid en exact de goeie details in een vorm die past als een handschoen maken van deze zeer persoonlijke belevenis een universeel kunstwerk.

DE STERILISATIE VAN PETER VAN ROOIJEN

Tekst en muziek: Peter van Rooijen

Uitvoering: Peter van Rooijen

en band – Yordi Petit, Jan Teertstra, Anne Punt en Bram van de Brekel

Over ontsporende nummers gesproken.

Peter van Rooijen zingt over zichzelf in de derde persoon om alle horror van zijn sterilisatieproces voluit met ons te kunnen vieren.

Hij serveert zijn zwartgalligheid net zo smakelijk uit als bijvoorbeeld Leonard Cohen. Maar met meer om te lachen. Bonkige kroeghumor, naast subtiele zelfinzichten als: “Straks had hij geen kans meer bij andere vrouwen/ Niet dat hij die had maar toch voelde het zo”.

De vorm is een middeleeuwse ballade, met herhalende eindzinnen. En net als je dat wel weet, neemt het lied een afslag en laat Peter z’n band de demonen in z’n hoofd vertolken. Zelfs een louterend ‘eind goed, al goed’ gunt hij zichzelf niet,

Peter van Rooijen legt in meerdere opzichten zijn mannelijkheid op de snijtafel en graaft zo een volledig nieuwe dimensie onder de begrippen anti-held en zelfspot.

HET JUISTE PAD

Tekst, muziek en uitvoering: Yentl Schieman en Christine de Boer

Een familieverhaal als beschreven in HET JUISTE PAD is natuurlijk een cadeau. Maar het vergt vakmanschap om er een goed lied van te maken.

Schieman en de Boer beheersen dat ambacht. Dit is hogeschoolwerk. Onmiskenbaar Christine en Yentl, maar ook met niets te vergelijken wat ze eerder schreven.

Een heldendicht had dit kunnen worden, met grote gebaren. Dat werd het niet. Bijna achteloos landen de hele en halve zinnen op het doorlopende gitaarlijntje. Precies genoeg woorden om een film aan ons voorbij te laten trekken.

Er wordt fluisterzacht gezongen, alsof we daar met het meisje achter het fornuis verstopt zitten. We houden onze adem in, steeds als het liedje haar adem inhoudt.

Het refrein stelt een grote vraag. Maar heeft het verder niet over een moreel of politiek gelijk. Het liedje blijft gaan over menselijkheid. Over de toevallige moed om in een uitzonderlijke situatie iets uitzonderlijks te doen.

HOE IK HET MIJN MOEDER TOCH VERTEL

Tekst: Ellen ten Damme en Ilja Leonard Pfeijffer

Muziek: Ellen ten Damme

Uitvoering: Ellen ten Damme en band

Soms kantelt één zin hoe je een lied ervaart.

De jury is ontroerd door dit verslag van ziek zijn en genezen.

In de woorden van Ilja Leonard Pfeijffer en haarzelf, gaat Ellen ten Damme alle stadia af. De poging

om de diagnose verstandelijk te bezien, de ziekenhuisroutine, de morfinehallucinaties, het jezelf voorzichtig overtuigen van de goede afloop.

De muziek wringt, tot deze net zo aarzelend de eindeuforie in zet.

Het rijm staat dicht op elkaar, waardoor alle constatering kinderlijk nuchter klinken. Zin voor zin hervindt de hoofdpersoon zichzelf. Dat maakt het verloop glashelder en mysterieus tegelijk.

En dan die regel die alles van daarvoor en daarna doet wankelen. Omdat verdriet van geliefden om jou nou eenmaal met niets te vergelijken is. “De grootste vraag die ik me hierbij stel/ Is hoe ik het m’n moeder toch vertel”.

TATA

Tekst en muziek: Kiki Schippers

Uitvoering: Kiki Schippers en band

Laat je niet misleiden door de titel. Dit lied richt z’n pijlen op veel meer dan alleen een zwaar vervuilende staalfabriek.

TATA is een aanval op de onverschilligheid. Op cynisme dat zich geniepig via media en het grondwater verspreid.

Gedragen door haar muzikanten en een spectaculair arrangement komt Kiki Schippers met grote beelden. Een poging om haar eigen onmacht van zich af te schreeuwen en ons murw gebeukte hart toch te bereiken. Opnieuw overtuigt ze als een performer met lef in haar verlangen om meer rock & roll de kleinkunst binnen te smokkelen.

Tussen al dat geweld en onze halfslachtige oplossingen, is Kiki Schippers er heel helder over: in ons eentje zijn we tamelijk machteloos en kwetsbaar, het eerste wat moet herstellen is het vertrouwen.

TWEE DUIVEN

Tekst: Peer Wittenbols

Muziek: Stanislav Mitrovic

Uitvoering: Joost Spijkers

Tussen tientallen inzendingen vol bedoelerigheid, is dit liedje een verademing.

Een origineel onderwerp dat er niet eens hardop om vraagt om een liedje te worden. Maar tekstdichter Peer Wittenbols kijkt beter en ziet de stille tragiek, de toevallige humor. Bescheiden maar precies schetst hij decor en hoofdrolspelers. Met een handvol zinnen komen ze tot leven, als in een column van Martin Bril of Carmiggelt. Componist Stanislav Mitrovic gaat expres tegen de forenzengrijsheid in. Zijn melodie is laconiek en goedgehumeurd.

Joost Spijkers hoeft daar niet nog eens tussen te gaan zitten, hij kan het liedje z’n werk laten doen.

Voortaan zullen we, als we op een tochtig perron naar twee stadsduiven staren, aan dit liedje moeten denken. En waarschijnlijk kijken we op dat moment ook even wie er naast ons staat.